

7 Ιουνίου 2021

Εκκλησιαστικές Προσωπικότητες & πολιτική κατά την διάρκεια του αγώνα της εθνεγερσίας (1821 -1829)

Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους / Ιστορία / Ψηφιακή Βιβλιοθήκη

Σωτήριος Μυλωνάς, Υποψήφιος Δρ. Θεολογίας

**Ο ρόλος του κλήρου κατά την περίοδο της
Τουρκοκρατίας**

Ο Ελληνισμός από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα άρχισε να γνωρίζει μια πνευματική αναγέννηση, που αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα της προετοιμασίας για την εθνική αφύπνιση που θα οδηγούσε στην επικείμενη επανάσταση[1]. Στην πορεία αυτή συνεπικούρησε ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, τις ιδέες του οποίου, οι εκπρόσωποι του Νεοελληνικού Διαφωτισμού[2] μεταλαμπάδευσαν στην παιδεία και στην κοινωνία με την έκδοση εφημερίδων και περιοδικών[3]. Συγκεκριμένα, οι λόγιοι της εποχής στόχευαν στην ωρίμανση της ιδέας της διεκδίκησης της ελευθερίας[4] και της αποτίναξης του όρου «ραγιάς»[5]. Ήταν αναμενόμενες κάποιες πνευματικές ιδεολογικές συγκρούσεις[6].

Ο κλήρος ενεργούσε ενοποιητικά, είτε λόγω της ενθάρρυνσης και τόνωσης του φρονήματος των αγωνιστών, είτε μέσα από την διοικητική και πολιτική δράση του. Αρκετοί κληρικοί ποίμαιναν χωριά ή μικρές επαρχίες[7].

Πάντοτε ήταν εκτεθειμένος στη οργή και στην ανταποδοτική διάθεση των Τούρκων κάθε φορά που εξεγείρονταν το ποίμνιο[8]. Επίσης, δεν είναι λίγοι σε αριθμοί οι αρχιερείς που αναγκάστηκαν να απομακρυνθούν από τις έδρες τους ή να αποτελέσουν κυματοθραύστη της μάνητας των Τούρκων. Οι αρχιερείς που ακολούθησαν τη μοίρα του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄[9] εξ αιτίας της κήρυξης της επανάστασης φτάνουν τους ογδόντα[10].

Οι επίσκοποι ασκούσαν το ποιμαντικό τους έργο, ενώ παράλληλα προετοίμαζαν το ποίμνιο τους για τον απελευθερωτικό αγώνα. Αρκετοί από αυτούς ήταν μνημένοι στη Φιλική Εταιρεία και πριν την έναρξη της Επανάστασης[11]. Ο κλήρος με

προεξάρχοντες το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τους Αρχιερείς, συμμετείχε ενεργά σ' όλους τους οραματισμούς και τις επιδιώξεις της Φιλικής Εταιρείας[12], στην οποία η συμμετοχή τους με την πάροδο του χρόνου αυξάνονταν ολοένα και περισσότερο. Ο Gordon γράφει ότι «οι κληρικοί από θρησκευτικό ζήλο... λαχταρούσαν τη χειραφέτηση από καιρό»[13]. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Πελοπόννησος της οποίας σχεδόν όλοι οι Αρχιερείς, όχι μόνο μυήθηκαν στη Φιλική Εταιρεία, αλλά πήραν και ενεργό μέρος και σε στρατιωτικές επιχειρήσεις[14].

Οι ιεράρχες του Μωριά κατόρθωσαν να πετύχουν τον διορισμό εφόρων για τη συγκέντρωση των χρηματικών συνεισφορών αποφεύγοντας τις ενδεχόμενες καταχρήσεις[15].

Η Εκκλησία ποικιλοτρόπως εργάστηκε για την πνευματική αφύπνιση του Έθνους. Αρκετοί κληρικοί, λόγιοι και μη, προσπάθησαν να τονώσουν το θρησκευτικό και εθνικό φρόνημα των Ελλήνων, καιρό πριν από την Επανάσταση. Ακόμη και μέσα σε κείμενα ανδρών που καυτηρίαζαν τα κακώς κείμενα της Εκκλησίας παραμένοντας ωστόσο όσο αντικειμενικοί στην κριτική τους, στέκονται με σεβασμό μπροστά σε άλλες σημαίνουσες εκκλησιαστικές προσωπικότητες[16]. Σημαντικό είναι το έργο του Κοσμά του Αιτωλού, του Πατροκοσμά, που όχι μόνο κατήχησε, αλλά συνειδητοποιώντας την ανάγκη για Παιδεία, ίδρυσε σχολεία παράλληλα με την αφύπνιση του ορθόδοξου φρονήματος[17]. Το αποτέλεσμα του πολυποίκιλου έργου του ήταν η αποτροπή εξισλαμισμών και η ανάγκη για ελευθερία του Πνεύματος[18]

Στη Φιλική Εταιρεία μυήθηκαν αρκετοί κληρικοί και εργάστηκαν άοκνα για την πνευματική αφύπνιση του ελληνισμού. Μάλιστα, αρκετοί ήταν οι κληρικοί που επέδειξαν ιδιαίτερη πολιτική δράση. Συμμετείχε κλήρος από όλα τα κλιμάκια της ιεραρχίας, που διέθεταν αγωνιστικό φρόνημα και δε δείλιασαν ούτε και όταν συνειδητοποιούσαν ότι μπορεί να οδηγηθούν σε φρικτό θάνατο[19].

Η Εκκλησία όλα τα χρόνια της Τουρκοκρατίας καλλιεργούσε στις συνειδήσεις των πιστών τη θέληση για την ελευθερία. Βέβαια, ήταν αρκετά μεγάλο το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την κήρυξη της Επανάστασης το 1821. Οι αγώνες υπήρξαν δύσκολοι, οι πρωτεργάτες έπρεπε να υπερνικήσουν πολλά εμπόδια, όπως τον φόβο, τη συνήθεια, το γεγονός ότι ο λαός είχε χάσει ως ένα βαθμό την ταυτότητά του, τα οικονομικά προβλήματα. Παρόλα αυτά κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια για την τόνωση του ελληνορθόδοξου φρονήματος[20].

Ο κλήρος στη συνείδηση του λαού, αλλά και της πλειοψηφίας των ιστορικών, εξεγέρθηκε, συναγωνίστηκε με τον λαό, έδωσε το «παρών» σε κάθε μάχη, είτε

αυτή διαδραματίστηκε σε διπλωματικό επίπεδο, είτε στον στίβο των μαχών. Αρκετοί κληρικοί έχυσαν ακόμη και το ίδιο τους το αίμα[21].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Κ. Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, σ. 25.

[2] Γ. Διζιρίκης, *Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και το Ευρωπαϊκό Πνεύμα 1750-1821: Αισθητική και ιδεολογία των λογίων της Τουρκοκρατίας*, σ. 56.

[3] Αρκετές εφημερίδες κυκλοφόρησαν ακόμη και κατά τη διάρκεια του αγώνα, αλλά και μετά από αυτόν, όπως “Εβδομάς”, “Αθήνα”, “Αιών”, “Αιτωλική”, “Πρωινός Κήρυξ”, “Ελληνικός Τηλέγραφος” κ. α. Σημαντικό είναι το έργο της Αικατερίνης Κουμαριανού, *Ο Τύπος στον αγώνα (1821-1827)*, σ. 45.

[4] Αντ. Σαρατζάνης, *Η Νεοελληνική σκέψη και η πνευματική ανανέωση του γένους*, σ. 45.

[5] Αν. Ταμπάκη, *Περί Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, σ. 7.

[6] Δ. Ζακυνθινός, *Ιδεολογικοί συγκρούσεις εις την πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν*, ΝΕ 37(1950),σ. 794-799.

[7] Απ. Πραμαντιώτης, *Πολιτική Ιστορία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας*, τ. Α΄, Από την έκρηξη της επανάστασης μέχρι και την συνέλευση των Καλτεζών, σ. 228.

[8] Ιω. Πετρόπουλος, *Πολιτική και Συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843*, τ. Α΄, σ. 33.

[9] Ιω. Σοκολόφ, *Η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως κατά τον 19ο αιώνα*, μτφρ. Β. Παπαθανασίου, σ. 103.

[11] Παπαδόπουλος Χ. Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, «*Η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως και η Μεγάλη Επανάσταση του 1821*» *Θεολογία* 21(1950), σ. 197-199.

[12] Π. Γεωργαντζής, *Οι Αρχιερείς και το Εικοσιένα (αντίδραση και προσφορά)*, Ξάνθη 1985, σ. 214.

[13] Th. Gordon, *History of the Greek revolution*, μτφρ. Φ. Βράχα, τ. Α΄, σ. 130.

[14] Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος), *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, σ. 55-56. Του ιδίου, *Βίοι Πελοποννησίων ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον ελθόντων κληρικών στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της Επανάστασεως συγγραφέντες μεν υπό Φωτίου Χρυσανθοπούλου Η Φωτάκου Υπασπιστού του Θ. Κολοκοτρώνη*, σ. 160.

[15] Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), Οι προϋποθέσεις και οι βάσεις της (1813-1821)*, τ. Ε΄, σ. 312-313.

[16] Κ. Βακαλόπουλος, *Τρία ανέκδοτα Ιστορικά Δοκίμια του Φιλικού Γεώργιου Λασσάνη*, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 43.

[17] Χ. Γιανναράς, *Ορθοδοξία και Δύση στη νεότερη Ελλάδα*, σ. 173-175

[18] Κ. Κωτσιόπουλος, *Ανεξιθρησκεία, Κοινωνική θεώρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό και Νέο Ελληνικό Διαφωτισμό - Το Παράδειγμα του John Locke και του Ευγένιου Βούλγαρη*, σ. 289.

[19] Χ. Παρασκευαΐδης, *Μητροπολίτη Δημητριάδος, Ο ρόλος της Εκκλησίας το 1821*, σ. 21.

[20] Κ. Βοβολίνης, *Η Εκκλησία εις τον αγώνα της ελευθερίας*, Αθήναι, σ. 85.

[21] Π. Γεωργαντζής, (όπως σημ.11), Ξάνθη 1985, σ. 188.